

Begravningsfanor i Aspö kyrka, Sö

- En dokumentation

av Magnus Green i samarbete med Susanna Oom

Foto: Gabriel Hildebrand och ATA

2015

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Introduktion	3
Källor och litteratur	4
Bruket av fanor.....	4
Fanorna i kyrkans handlingar	5
Christer Bondes sexton anor	5
Beskrivning av fanorna	9
Referenser.....	25
Konserveringsrapport fanor.....	26
Konserveringsrapport rött kläde.....	41

Introduktion

I Sveriges kyrkor finns ett stort bevarat bestånd av huvudbaner och anvapen. Aspö kyrka är detta i sammanhang inget undantag, utan i denna gamla medeltida kyrka återfinns en rad sådana personminnen från 1600- och 1700-talen. De är både i skurna trä eller i svart siden.

Huvudbaner, som visar den dödes vapen, bars i själva begravningsprocessionen för att efteråt placeras i kyrkan. Även anvapnen ingick i begravningsceremonin och hade som syfte att visa den avlidnes förfäders släktvapen.

I kyrkan finns en serie begravningsfanor i svart siden. Dock är de inte längre kompletta, utan de flesta vapen är endast fragmentariskt bevarade. Fanorna är fästa vid stänger i svartmålad furu (barrträ) ornerade med längsgående kannelyrer. Dukarna är fästa med tännlikor i mässing eller järn; de senare med förtenta huvuden. På flera stänger finns endast textila rester fästa med tännlikor. Vissa stänger har inslagna spikar i järn. Endast vissa fanor har bevarats i någorlunda komplett skick. Sex stycken konserverades 1931. Dessa sex, som är upphängda i kyrkorummet, har inte åtgärdats eller fotograferats i samband med denna dokumentation, men har ändå medtagits i denna rapport. Bilderna (de svartvita) på dessa fanor kommer från Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA). Dessa sex fanor består dels av en fana – huvudbaner – för Gustaf Bonde (död 1656) – dels en fana för Christer Bonde (död 1659), liksom fyra fanor från en anvapenserie för nämnde Christer Bonde. De övriga fanorna, som nu har åtgärdats, består av tre anvapen (en består av flera olika fanor) och två huvudbaner för nämnde Christer Bonde. Ytterligare en fana saknar all dekor men är säkerligen tillverkad för Gustaf Bonde. Tre vapen för Christer Bonde visade således hans vapen – ättevapnet och friherrevapnet, det senare både med och utan hjälmar, hjälmprydnader och hjälmtäcke. Anvapnen visade däremot hans förfäders släktvapen bak i fjärde släktled. Även nio fanstänger finns bevarade; flera med textila fragment.

I Aspö kyrka finns även tre huvudbaner i skulpterat i trä för medlemmar av familjen Bonde. Ett av dessa har burits i Gustaf Bondes begravningsståg. Skölden har försetts med reliefskurna broskornament längs kanterna. Även sköldfoten pryds av en broskform. Skölden är kvadrerad och dess motiv är, liksom hjärtskölden med ättevapnet, skurna i relief. På sköldens övre kant vilar en friherrlig sköldkrona flankerad av två öppna hjälmar, krönte av kronor. Hjälmtäckets stiliserade akantusrankor formar sig i olika stora cirkelrunda bladspiraler, ordnade i rad på var sida om skölden.

Källor och litteratur

De tryckta källor som varit betydelsefulla vid dokumentationen bör inledningsvis nämnas. Den bok som framförallt använts i arbetet är Cecila Candréus avhandling *De hädangångnas heraldik, en studie av broderade begravningsfanor ca 1670-1720*, liksom Inga von Corswant-Naumburgs avhandling *Huvudbaner och anvapen under stormaktstiden* (1999). I den förra boken beskrivs broderade begravningsfanor, även med uppgifter om de målade fanorna. I den senare boken presenteras en mängd olika huvudbaner och anvapen i trä, både bruket av dessa som deras heraldiska och konstnärliga utformning. Boken har ett rikt bildmaterial, som vi använt i jämförande analyser. Vi har även gått igenom kyrkobeskrivningar av Aspö kyrka, men de lämnar få upplysningar om huvudbaner och fanor. Uppgifter om bland annat ätten Bonde har i huvudsak hämtats ur Gustaf Elgenstiernas *Svenska adelns ättartavlor*. I denna rapport är dock biografiska data begränsade. I beskrivningen av anvapnen har vi dock valt att redovisa Christian Bondes 16 anor, då detta föreföll av värde vid dokumentationen.

De inventeringar av Aspö kyrka som vi främst har använt är 1830 års inventering och 1921 års snabbinventering. Vi har även gått igenom äldre inventarieförteckningar från 1600- och 1700-talen. I dessa finns varken epitafierna, huvudbaneren och anvapnen angivna. Några uppgifter kommer från Antikvarisk-topografiska arkivets handlingar och bildmaterial rörande Aspö kyrka. Längst bak i rapporten redovisas vilka källor och vilken litteratur vi har använt vid sammanställandet av denna rapport.

Frågor som varför man hängde upp fanor i kyrkorummet och bruket av fanor och huvudbaner i begravningsceremonierna har berörts mycket kort, och för denna typ av frågeställningar och frågor av specialiserad natur hänvisas till speciallitteraturen. Det största problemet i genomgången var att de flesta fanorna endast är fragmentariskt bevarade.

Bruket av fanor

De bevarade fanorna är till utseendet samstämmiga med den typ av begravningsfanor som var i bruk inom adeln vid 1600-talets mitt. Svarta fanor i siden var då ett vanligt inslag i de adliga begravingarna. De hängdes vanligen upp i kyrkan eller gravkoret efter begravningen. På grund av materialets skörhet är förhållandevis få bevarade. Bland annat användes

huvudbaner- och anvapenfanor, den förra med det personliga vapnet och de senare med släktvapnen. Bruket av svarta målade fanor fick ett plötsligt slut 1668 då överflödsförordningen förbjöd ett försatt bruk av fanor i samband med begravningar. Under 1670-talet uppträdde dock de broderade, vita fanorna inom högadeln. Även enstaka svarta sidenfanor förekom efter 1668.

Fanorna i kyrkans handlingar

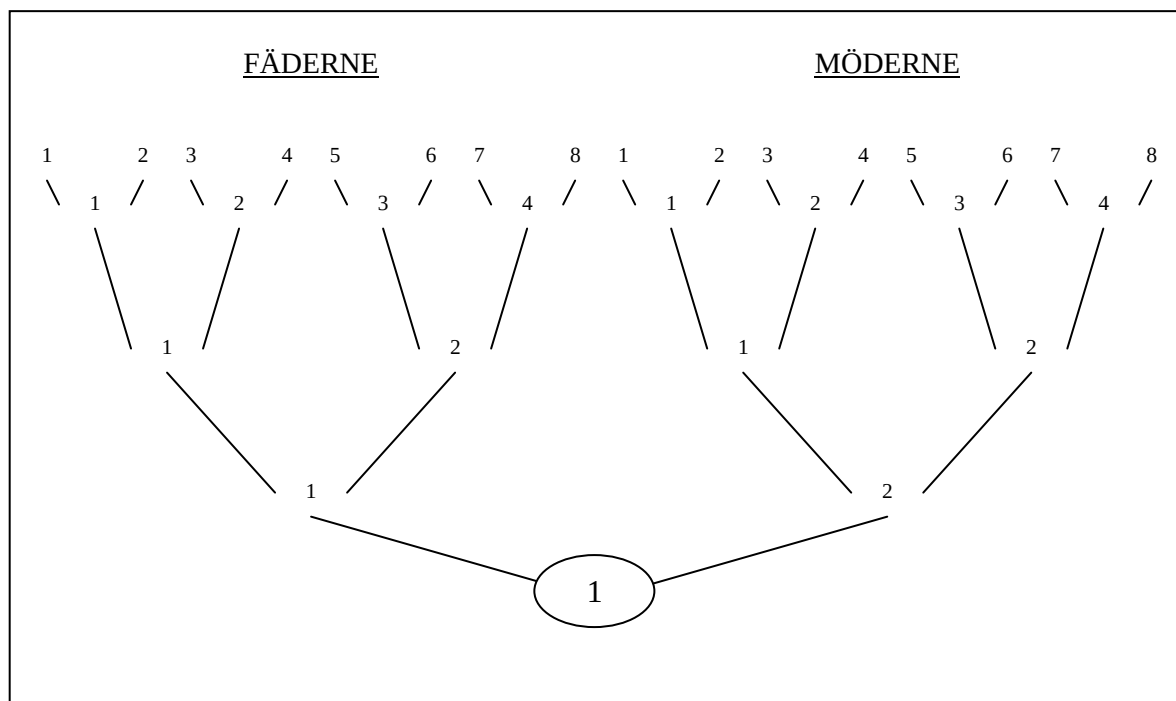
I kyrkans handlingar finns få uppgifter kring dessa fanor. I inventariet från 1830 uppges följande: ”Sorgfanor finnas 15. st., men äro af ålder så förstörda att deras åbragte prydnader icke tydligen kunna urskiljas.” (ATA). I en redogörelse från 1919 (av Agnes Branting) över textilierna i Aspö kyrka nämns 10 begravningsfanor på stänger som förvaras i tornet samt en fana som finns i kyrkan – ”Af de 11 befintliga fanorna är endast en hvilken utställdes på kyrkliga utställningen i Strängnäs, emballerad med papper – Viktigt vore, att församlingen ålades att omedelbart emaballera de öfvriga 10 fanorna på samma sätt, såvida de ej eldeles skola förintas. Konserverings omkostnader torde uppgå till 3 á 5000 kronor.” Det anges också: ”Textilierna äro alla mycket illa medfarna av tidens tand och som det synes äfven af stor vanvård” (ATA). Snabbinventeringen från 1921 står följande ”Begravningsfanor, 23 st, trästänger. L. varierande, mellan 300 och 500. En jemte travén, 20 i skrubben under tornet, två å Säby herrgård.” (ATA). Sex av fanorna konserverades vid Pietas 1931 och då lades de på grovt svart tyll. Även crepelin användes för att stärka de sköra fanorna. Dessa sex fanor är idag upphängda i kyrkorummet. Efter 1931 förefaller ingen av fanorna vara åtgärdade.

Christer Bondes sexton anor

Anvapen för Christer Bonde (1621–1659), ursprungligen sexton, nu finns några för mödernet upphängda i kyrkan. Även ytterligare svårt skadade fanor finns bevarade (dock är anvapenserien ej komplett). Fanorna har samma form och liknande ornamental dekor som Christer Bondes huvudbaner. Huvudbaneren bars i Christer Bondes begravningståg tillsammans med de ursprungligen sexton anvapnen. Huvudbaneren visade hans vapen, medan anvapnen visade hans förfäders släktvapen. Anvapnen för fädernet skall syfta på följande personer (här återgivna i korrekt nummerföljd) – 1. Tord Bonde, 2. Ingrid Amunsdotter, 3. Axel Nilsson Posse, 4. Anna Axelsdotter (Vinstorpaätten), 5. Henrik

Erlandsson (Bååt), 6. Elin Ulfdotter (Ros), 7. Knut Andersson (Lillie af Ökna), 8. Märta Göransdotter (Stiernsköld). Mödernet skall representeras av vapensköldar för följande personer – 1. Kristiern Bengtsson (Oxenstierna), 2. Anna Sested (av en urgammal holsteinsk ätt), 3. Erik Arvidsson Trolle, 4. Karin Eriksdotter (Gyllenstierna af Lundholm), 5. Erik Turesson (Bielke), 6. Gunilla Bese, 7. Axel Nilsson Posse, 8. Anna Axelsdotter (Vinstorpaätten)

Här redovisas ett släktträd för Christian Bonde. I denna genealogiska ättetavla redovisas hans anor i fyra generationer bakåt på både mans- och kvinnosidan. Den första generationen är Christian Bondes föräldrar. Därefter kommer de fyra parterna i far- och morföräldrarnas generation. Efter denna generation presenteras de åtta personerna i tredje generationen och längst upp framställs de 16 anorna i fjärde generationen, med både fäderne- och mödernesidans anor. Det innebär att åtta anor från Christian Bonde far finns med och åtta anor från hans mors sida finns med längst upp i släktträdet. Det var alltså dessa sexton anor som representerades av anfanorna. Uppgifterna till denna antavla kommer främst från Gustaf Elgenstiernas *Svenska adelns ättartavlor*, men även annan litteratur som rör svensk adelsgenealogi har använts.

1. Christer Bonde, riksråd och president (född 1621, död 1659)

Född 1621 i Äsplunda i Närke. Död 1659 i Helsingör. Friherre till Laihela, herre till Bordsjö, Äsplunda, Ymsjöholm och Springstad. Kom att studera i Uppsala liksom utomlands. Landshövding, ståthållare, president, riksråd m.m.

FÖRSTA GENERATIONEN

Fader och moder

1. Carl Bonde, friherre (född 1581, död 1652)
2. Beata Oxenstierna (född 1591, död 1621)

ANDRA GENERATIONEN

Far- och morföräldrarnas generation

Fäderne

1. Filip Bonde (född 1552, död 1588)
2. Karin Ulfsdotter (Snakenborg) (död 1640)

Möderne

1. Gustaf Gabrielsson Oxenstierna till Fiholm, friherre, riksråd (född 1551, död 1597)
2. Barbro Axelsdotter Bielke (född 1556, död 1624)

TREDJE GENERATIONEN

Fäderne

1. Jöns Bonde, riksråd, amiral (död 1566)
2. Märta Posse (levde 1554)
3. Ulf Henriksson (Snakenborg) (Bååt), (död på 1550-talet)
4. Agneta Knutsdotter Lillie (af Ökna)

Möderne

1. Gabriel Kristiernsson (Oxenstierna), friherre, riksråd (död 1585)
2. Beata Eriksdotter Trolle (död 1591)
3. Axel Eriksson (Bielke), riksråd (född ca 1500, död 1559)
4. Elsa Posse, hovmästarinna (död 1579)

FJÄRDE GENERATIONEN

Fäderne

1. Tord Bonde, riksråd 1500-talets första hälft (död 1546)
2. Ingrid Amunsdotter (levde som änka 1558)

3. Axel Nilsson Posse, riksråd (död på 1550-talet)
4. Anna Axelsdotter (Vinstorpaätten) (begravd 1582)
5. Henrik Erlandsson (Bååt), riksråd
6. Elin Ulfdotter (Ros)
7. Knut Andersson (Lillie af Ökna), riddare, riksråd och lagman
8. Märta Göransdotter (Stiernsköld), (1500-talets första hälft)

Möderne

1. Kristiern Bengtsson (Oxenstierna) (född på 1470-talet, död 1520)
 2. Anna Sested (av en urgammal holsteinsk ätt)
 3. Erik Arvidsson Trolle, riksråd och lagman (född omkring 1460, död ca 1530)
 4. Karin Eriksdotter (Gyllenstierna af Lundholm)
 5. Erik Turesson (Bielke), riddare, riksråd (död 1511)
 6. Gunilla Bese (född 1473, död 1553)
 7. Axel Nilsson Posse, riksråd (död på 1550-talet)
 8. Anna Axelsdotter (Vinstorpaätten) (begravd 1582)
-

Beskrivning av fanorna

1. Begravningsfana/huvudbaner för Gustaf Bonde (1644–1656)

Tvåtungad fana i svart sidenrips med målad dekor i flera färger samt guld och silver. I centrum, inom en lagerkrans, det friherrliga Bondevapnet. Överst inskrift. Kannelerad bärstång i svärtad furu (barrträ). Upphängd i kyrkorummet.

Mått: stångens längd 439 cm, fandukens höjd 210 cm, längd 160-235 cm.

Sköld av barockmodell med svagt insvängda sidor och trepassformad nedre kant. Skölden är kvadrerad dvs. fyrdelad; i mitten hjärtsköld med en röd båt med påfågelsfjädrar i för- och akterstaven. Första och fjärde fältet i silver med spetsiga eldsprutande berg med balkvis rinnande ström. I andra och tredje fältet med strömmar balkvis. Skölden kröns av en friherrlig krona med juvelornamentik och pärlor. På sköldens övre kant två tornerhjälmars med nitade byglar och konturerad hjälmkrage med nitad kant. Hjälmarna är vända in mot centrum och kröns av en adlig respektive en friherrlig rangkrona. På den adliga kronan vilar en båt med påfågelsfjädrar i fören och i aktern. Från den friherrliga kronan reser sig två eldsprutande berg med en silverström. Från hjälmarna utgår ett fylligt hjälmtäcke av flikade akantusblad. Vapnet är placerat inom en cirkelrund lagerkrans med bär samt kulor och bladrosetter. Runt vapnet slingrande band med tofsar. Banden bildar lösa knutmönster och snor delvis runt lagerkransen. Runt fanans kant en bandliknande bård i samt stiliserade vegetativa ornament som bildas av korsade S-voluter, stiliserade blommor och doserade kulor.

Inskrift: "Här ligger begrafwen den welborne herre Her GUSTAF Bonde Christerson, Frijher/re till Laijheta, Herre till Bordsiö, Ymsiöholm och Springstadh etc. Hwil/ken föddes på Zeimmmers Bärg den 21 Junij Åhr 1644, och afsombnade i Her/ranom på Springstadh, den 16 Majj Åhr 1656".

Konserverad 1931, Pietas 1364. (Fanduken fästes då på grov svart tyll.) Bild tagen i samband med konserveringen.

2. Begravningsfana/sorgefana, sannolikt för Gustaf Bonde (1644–1656)

Tvåtungad fana i svart sidenrips, kantad med svart silkefrans. Svårt fragmentarisk. Inga rester av dekor eller inskrift. Sammansytt av två våder. Stadkanten svagt ljusgul. Kannelerad bärstång i svärtad furu (barrträ). En rad med förtenta tännlikor i järn med kullriga huvuden, under tännlikorna ett smalt svart band.

Mått: stångens längd 475 cm, fandukens höjd ca 200 cm, inkl. frans. längd ca 290 cm, vådbredd ca 105 cm med stadkant, stadkanten 1 cm (på vardera sidan).

3. Begravningsfana/huvudbaner för Christer Bonde (1621–1659)

Tvåtungad, dubbelsidig fana i svart sidendamast med målad dekor i flera färger samt guld och silver. Kantad med svart frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelerad stång i svartmålad furu (barrträ). Fanduken är fäst vid stängen med kullriga tännlikor i mässing. Under tännlikorna ett svart band.

Mått: stångens längd 450 cm, fandukens höjd 265 cm, inkl. frans. längd 373 cm, sidendamastens mönsterrapport höjd ca 40 cm, bredd ca 18 cm.

Fanan är i svart sidendamast sammansatt av flera våder. Duken tycks vara sydd av två olika damasttyg med liknande rapport. Mönstren består av vegetativa ornament – flikade blad, stiliserade blommor, granatäpplen och druvklasar. Mönstret påminner om s.k. sprigs-mönster. Sidenet har en rik polykrom dekor, delvis i guld och silver. I centrum det friherrliga Bondevapnet med hjälmar, rangkronor, hjälmprydnader och hjälmtäcke. Sköld av barockmodell med svagt insvängda sidor och trepassformad nedre kant med spetsig sköldfot. Skölden är kvadrerad dvs. fyrdelad; i mitten en gyllene hjärtsköld med en röd båt med gröna påfågelsfjädrar i för- och akterstäv. Hjärtskölden kröns av en friherrlig krona. Första och fjärde fältet i silver med spetsiga eldsprutande berg. I andra och tredje fältet i guld med silverströmmar balkvis. Skölden kröns av en friherrlig krona med juvelornamentik och pärlor i silver. På sköldens övre kant två tornerhjälmars med gyllene byglar och konturerad hjälmkrage med kant i guld. Hjälmarerna är vända in mot centrum och kröns av en adlig respektive en friherrlig rangkrona. På den adliga kronan vilar en röd båt med gröna påfågelsfjädrar i fören och i aktern. Från den friherrliga kronan reser sig två eldsprutande berg med en silverström. Från hjälmarna utgår ett fylligt hjälmtäcke av flikade akantusblad i rött, silver och guld. Vapnet är placerat inom en cirkelrund lagerkrans i silver med röda och gyllene bladrosetter. Runt vapnet slingrande band i silver med tofsar. Banden bildar lösa knutmönster. Strödda brinnande kulor. Runt fanans kant en bandliknande bård i guld samt sammankopplade slingor och stiliserade vegetativa ornament i form av blommor och blad.

Inskrift i guld: KONG. MAJtz: SAMPT SWERIGES RIJKES TRO MAN / RÅDH OCH PRÆSIDENT VTHI DET KONGL. COMMERIJCOLLEGIO / DEN HÖGHWÄLBORNE HERRE HER CHRISTER BONDE FRIJHERE TIL / LAJHELA HERRE TIL BORDSIÖ IM SIÖHOLM SPRINGSTAD OCH KIHJLANDA / EHR FÖDD PÅ ESPELVNDA DEN 12 DECEMBRIS ANNO 1621 OCH I HERRANOM. / SALIGEN. AFSOMBNADE VTHI HELLSINGÖR I DANMARK DEN 9 MAIJ AO:1659.

4. Begravningsfana för Christer Bonde (1621–1659)

Tvåtungad, dubbelsidig begravningsfana i svart siden med asymmetriskt mönster med blad och blommor. Inskrift, vapen och bårder i färger, silver och guld. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelerad svart stång i furu (barrträ).

Mått: stångens längd 440 cm, fandukens höjd 188 cm (inkl. frans), längd 285 cm inkl. frans, (våd 1) mönsterrapportens höjd ca 19 cm, bredd ca 19 cm, (våd 2) mönsterapportens höjd ca 65 cm, bredd ca 25 cm, (våd 3) höjd ca 25 cm, bredd ca 13,5 cm.

Fana med den friherrliga ätten Bondes vapen i de heraldiska färgerna. Svart sidendamast, av tre typer, med bland annat blad och blommor, närmast ett s.k. sprigs-mönster. Fanan är svårt skadad så att större delen av skölden saknas. Sköld, som kröns av en krona med juvelornamentik och en rad pärlor, har en trepassformad nedre kant. Skölden är kvadrerad dvs. fyrdelad; i mitten har det funnits en hjärtsköld med en båt med påfågelsfjädrar i för- och akterstäv. Första, andra och tredje fälten har enbart delvis bevarats. I första och fjärde fältet i silver med spetsiga eldsprutande berg (med balkvis rinnande ström av silver?). I andra och tredje fältet i guld med silverströmmar balkvis. Skölden kröns av en friherrlig krona med juvelornamentik och pärlor. Vapnet är placerat inom en cirkelrund lagerkrans med bär och bladrossetter. Runt vapnet slingrande band med tofsar i silver och rött. Banden bildar lösa knutmönster och snor under lagerkransen. Runt fanans kant en bandliknande bård i guld samt stiliserade vegetativ ornament som bildas av stiliserade blommor och blad.

Fanan är fäst vid en svart trästång med hjälp av små tännlikor i mässing. Den smalnar av upp mot spetsen och är ornerad med längsgående räfflor, s.k. kannelyrer. Nertill har den ett cylindriskt handtag.

Inskrift i guld: DEN HÖGWELBORNE HERRE H, CHRISER BONDE / FRIJHERRE TIL LAIJHELA SWERIGIES RIJKESRÅDH ÄHR FÖDD / PÅ ESPELVNDA DEN 12 DECEMB: Ao 1621 OCH I HERRANOM SALIGEN. / AFSOMNADH VTHI HELSINGÖR I DANMARCK DEN 9 MAIJ Ao:1659.

5. Begravningsfana för Christer Bonde (1621–1659)

Tvåtungad, dubbelsidig begravningsfana i svart siden med asymmetriskt mönster med blad och blommor. Inskrift, vapen och bårder i många färger, guld och silver. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelerad bärstång i svärtad furu (furu). Upphängd i kyrkorummet.

Mått: stångens längd 437 cm, fandukens höjd 183 cm, längd 170-280 cm.

Fana med ätten Bondes vapen i de heraldiska färgerna rött och guld. Svart sidendamast med blad och blommor, påminnande om s.k. sprigs-mönster.

Sköld av barockmodell med svagt insvängda sidor och trepassformad nedre kant. Sköldmotivet är en röd båt med gröna påfågelsfjädrar i för- och akterstaven. Längs inre kanten löper en målade linje som följer sköldens kontur. På sköldens övre kant en tornerhjälm med nitade byglar, konturerad hjälmkrage och halsklenod. Hjälmens kröns av en rangkrona av friherrlig typ med en rad pärlor. På kronan vilar en båt med påfågelsfjädrar i fören och i aktern. Från hjälmarna utgår ett fylligt hjälmtäcke av flikade akantusblad. Vapnet är placerat inom en cirkelrund lagerkrans med bär samt kulor och bladrosetter. Runt vapnet slingrande band med tofsar. Banden bildar lösa knutmönster och slingrar delvis under lagerkransen. Runt fanans kant en bandliknande bård i guld samt stiliserade vegetativ ornament i form av blad och stiliserade tulpanliknande blommor.

Inskrift (genom sammanställning av båda sidors text. Fördelningen mellan raderna är dock olika): DEN HÖGWELBORNE HERREH, CHRISTER BONDE / HERRE TIL BORDSIÖ IM SIÖHOLM / SPRINGSTAD OCH KIJLANDA SVE / RIGES RIJKES RÅDH ÄHR FÖDD PÅ ESPELVNDA DEN 12 DECEMB Ao 1621 / OCH I HERANOM SALIGEN AFSOMNADH I HELSINGÖHR I DANMARK / DEN 9 MAIJ ANNO 1659”.

Konserverad 1931, Pietas nr 1365. (Fanduken fästes då på grov svart tyll.). Bild tagen i samband med konservering.

6. Begravningsfana/anvopen för Christer Bonde (1621–1659), Fäderne nr 8 (Stiernsköld)

Tvåtungad begravningsfana i svart siden med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, silver och guld. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlän). Kannelerad stång i svärtad furu (barrträ).

Mått: stångens längd 412 cm, fandukens höjd 106 cm inkl. frans, längd 116 cm (något hopdragen), fransens bredd 3 cm.

Svart sidendamast med blad och blommor, påminnande om ett s.k. sprigs-mönster. Frans i tre lager, svart silke i mellan skikt av metallfransar. Fanan smyckas med ett vapen i en rund lagerkrans. Från kransen utgår svängda band, i eleganta knutar, med tofsförsedda ändar. Fanan och vapenbilden är svårt skadad, man kan dock ana hjälmtäckets flikiga akantusblad liksom den krona som krönt hjälmen. Även hjälmprydnaden är tydlig två vesselhorn i blått och silver. Fragment från en annan fana fördes över till denna fana (nr. 7). Dessa visar ätten Stiernskölds vapen – en kluven sköld i blått och silver med tre gyllene stjärnor ordnade två över en. Dessa fragment hör samman med denna fana eftersom ätten skall ha två vesselhorn som hjälmprydnad (fragmenten passar även in). Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Långa bården finns även vegetativa ornament med blad och tulpanliknande blommor i silver, rött och guld. Ovan vapnet anar man vagt en inskrift med versaler i antikvastil i guld: FÄ(DERNE).

Fanan är fäst vid en svart trästång med hjälp av små tännlikor i mässing. Den smalnar av upp mot spetsen och är ornerad med längsgående räfflor, s.k. kannelyrer. Spets saknas. Nertill har den ett cylindriskt handtag. Nedre ändan är också kannelerad och smalnar av i en spets.

7. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621–1659), Fäderne och Möderne (Bielke, Vinstorpaätten mfl.)

Tvåtungad begravningsfana i svart siden med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, silver och guld. Kantad med en svart frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Svårt fragmentarisk. Rester av sannolikt fyra fanor. Kannelerad stång i svärtad furu.

Mått: stångens längd 405 cm, fandukens höjd ca 106 cm (inkl. frans), längd ca 120 cm inkl. frans, fransens bredd 3 cm.

Tvåtungad fana av svart sidendamast med blad och blommor i kvistar, påminnande om s.k. sprigs-mönster. Frans i tre lager, svart silke i mellan skikt av metallfransar. Fanan är mycket skadad och fragmentariskt bevarad, resterna består av flera fanor – Bielke, Vinstorpaätten och Stiernsköld (resterna med Stiernskölds vapen flyttades över till fana nr 6, se ovan). Rester av lagerkrans, bårder m.m. På en bit syns Vinstorpaättens vapen (fädernet nr 4, mödernet nr 8, en kluven sköld, i första fältet en halv fransk lilja i guld mot blå botten, det andra fältet i guld med två röda balkar), på en annan sannolikt ätten Bielkes hjälmprydnad – påfågelsfjädrar (möderne nr 5). Överst inskriften: MÖDERNE.

Fanan är fäst vid en svart trästång med hjälp av små tännlikor i mässing. Den smalnar av upp mot spetsen och är ornerad med längsgående räfflor, s.k. kannelyrer. Spets saknas. Nertill har den ett cylindriskt handtag. Nedre ändan är också kannelerad och smalnar av i en spets.

Detalj av fragment

Detalj av fragment

8. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621–1659), Möderne nr 1 (Oxenstierna)

Tvåtungad begravningsfana i svart sidendamast med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, guld och silver. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelarad svart trästång i furu (barrträ) med förgyllt spets. Upphängd i kyrkorummet.

Mått: fandukens höjd 104 cm, längd 80-125 cm

Svart sidendamast med blad och blommor, påminnande om s.k. sprigs-mönster. Fanan smyckas med ett vapen för ätten Oxenstierna inskrivet i en rund lagerkrans. Vapenbilden visar hela skölden med hjälm, hjälmprydnad och hjälmtäcke framställda i sina heraldiska färger. Sköldmotivet, som framträder mot guld, består av en oxpanna med två horn i rött. Skölden har lätt insvängda sidor, svagt rundad övre kant och trepassformig nederkant med spetsig sköldfot. Sköldens ytterkant är målad så den närmast verkar fasad. En bit innanför sköldens kant löper även en målad linje som följer sköldens form. Tornerhjälm, som vilar på skölden, har relativt kompakt kort hals och uppdragna skuldror. Hjälmen har en svagt konturerad hjälmkrage som kantas av ett förgyllt band. På hjälmkragen vilar en liten halsklenod, dvs. det "halsband" som hänger runt hjälmens hals. Visiret har fyra vertikalt ställda, mjukt böjda byglar, som upptill är utanpåliggande med runda fästen och nitar. Hjälmen är invändigt rödmålad, vilket bildar bakgrund till det tunna, närmast spröjsliknande galler, som sitter mellan byglarna. Hjälmen kröns av en friherrlig rangkrona med en bred ornamenterad kronring i guld, som upptill pryds av en rad tätt sittande pärlor i silver. Kronan bildar underlag för hjälmprydnaden, som består av en oxpanna i rött. Hjälmtäcket består av akantusrankor i guld och rött, bladverket utgår från hjälmen och fortsätter ner längs sköldens sidor. Hjälmtäckets flikiga akantusblad har målade bladnerver och streckade skuggningar och är riktade åt olika håll i yviga rörelser. Vapnet är placerat inom en rund lagerkrans som pryds av små bladrosetter. Från kransen utgår svängda band, i eleganta knutar, med tofsförsedda

ändar. Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Långa bården finns även vegetativa ornament med blad och tulpanliknande blommor. Ovan vapnet inskrift med versaler i antikvastil i guld: MÖDERNE.

Konserverad 1931, Pietas nr 1367. (Fanduken fästes då på grov svart tyll.) Bild tagen i samband med konservering.

9. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621–1659), Möderne nr 2 (Sested)

Tvåtungad begravningsfana i svart sidendamast med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger och guld. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelarad svart trästång i furu (barrträ)
Mått: fandukens höjd 104 cm, längd 80-125 cm, stångens längd ca 410 cm.

Svart sidendamast med blad och blommor, påminnande om s.k. sprigs-mönster. Fanan smyckas med ett vapen för ätten Sested inskrivet i en rund lagerkrans. Vapenbilden visar hela skölden med hjälm, hjälmprydnad och hjälmtäcke framställda i sina heraldiska färger. Sköldmotivet, som framträder mot blå botten, består av en stor röd ros omgiven av tre hjärtformade blad i guld med spetsen mot rosen. Skölden har lätt insvängda sidor, svagt rundad övre kant och trepassformig nederkant med spetsig sköldfot. Sköldens ytterkant är målad så den närmast verkar fasad. En bit innanför sköldens kant löper även en målad linje som följer sköldens form. Tornerhjälm, som vilar på skölden, har relativt kompakt kort hals och uppdragna skuldror. Hjälmen har en svagt konturerad hjälmkrage som kantas av ett förgyllt band. På hjälmkragen vilar en liten halsklenod, dvs. det "halsband" som hänger runt hjälmens hals. Visiret har fyra vertikalt ställda, mjukt böjda byglar, som upptill är utanpåliggande med runda fästen och nitar. Hjälmen är invändigt rödmålade, vilket bildar bakgrund till det tunna, närmast spröjsliknande galler, som sitter mellan byglarna. Hjälmen

kröns av en friherrlig rangkrona med en bred ornamenterad kronring i guld, som upptill pryds av en rad tätt sittande pärlor i silver. Kronan bildar underlag för hjälmprydnaden, som består av långsmala böjda blad. Hjälmtäcket består av akantusrankor i guld, blått och rött, bladverket utgår från hjälmen och fortsätter ner längs sköldens sidor. Hjälmtäckets flikiga akantusblad har målade bladnervor och streckade skuggningar och är riktade åt olika håll i yviga rörelser. Vapnet är placerat inom en rund lagerkrans i silver, som pryds av små bladrosetter. Från kransen utgår svängda band, i eleganta knutar, med tofsförsedda ändar. Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Längs bården finns även vegetativa ornament med blad och tulpanliknande blommor. Ovan vapnet inskrift med versaler i antikvastil i guld: MÖDERNE.

Konserverad 1931, Pietas 1366. (Fanduken fästes då på grov svart tyll.) Bild tagen i samband med konservering.

10. Begravningsfana/anvapen för Christer Bonde (1621–1659), Möderne nr 4 (Gyllenstierna)

Tvåtungad begravningsfana i svart sidendamast med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, silver och guld. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). Kannelerad svartmålad stång i fura (barrträ) med förgylld träspets.

Mått: fandukens höjd 104 cm, längd 80-125 cm.

Svart sidendamast med kvistbuketter, s.k. sprigs-mönster. Tvåtungad begravningsfana i svart mönstrat siden med målad dubbelsidig dekor i färg samt guld och silver. Kantad med en frans i silke och guld. Fanan smyckas med ätten Gyllenstiernas vapen inskrivet i en rund bladkrans med bladrosetter. Vapenbilden visar hela skölden med hjälmprydnad och hjälmtäcke framställda i sina heraldiska färger. Sköldmotivet består en sjuuddig stjärna i guld i ett blått fält. Längs sköldens kant målade

linjer. Den målade tornerhjälm, som vilar på sköldens övre kant, har relativt kompakt kort hals och uppdragna skuldror. Hjälmens har en svagt konturerad hjälmkrage som kantas av ett förgyllt band. På hjälmkragen vilar en liten halsklenod, dvs. det "halsband" som hänger runt hjälmens hals. Visiret har fyra vertikalt ställda, mjukt böjda byglar i guld, som upptill är utanpåliggande med runda fästen och nitar. Hjälmens är invändigt rödmålad, vilket bildar bakgrund till det tunna, närmast spröjsliknande galler som är placerat mellan byglarna. Hjälmens kröns av en friherrlig rangkrona med en bred ornamenterad kronring i guld, som upptill pryds av en rad tätt sittande pärlor. Kronan bildar underlag för hjälmprydnaden, som består av två uppväxande armar hållande en gyllene rosettliknande spegel besatt med sju gröna påfågelsfjädrar med detaljer i guld och blått. Armarna har en naturlig karnation och är klädda med vita veckade och nerdragna skjortärmar. Hjälmtycket består av svängda flikade akantusrankor i guld och blått med målade bladnervor och streckade skuggningar. Vapnet är placerat inom en oval lagerkrans i silver, som pryds av små bladrossetter. Från kransen utgår svängda band i silver med tofsförsedda ändar. Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Längs denna löper en vegetativ bård med blad och stiliserade tulpanliknande blommor. Ovan vapnet inskrift: MÖDERNE.

Konserverad 1931, Pietas 1369. (Fanduken fästes då på grov svart tyll, med crepelin på rätsidan.) Bild tagen i samband med konservering.

11. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621–1659), Möderne nr 6 (Bese)

Tvåtungad begravningsfana i svart sidendamast med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, guld och silver. Kantad med en frans i silke och metalltråd (förgyllda silverlän). Kanneleerad svartmålad stång i fura (barrträ).

Mått: fandukens höjd 102 cm, längd 80-125 cm.

Tvåtungad begravningsfana i svart mönstrat sidendamast med målad dubbelsidig dekor i färg samt guld och silver. Svart sidendamast med blad och

blommor, påminnande om s.k. sprigs-mönster. Kantad med en frans i silke och guld. Fanan smyckas med ett målat vapen för ätten Bese inskrivet i en oval bladkrans med två gyllene bladrosetter. Vapenbilden visar hela skölden med hjälmprydnad och hjälmtäcke framställda i sina heraldiska färger. Sköldmotivet består en sparre i silver och en uppåtriktad pil i guld mot ett blått fält. Skölden har svagt insvängda sidor och trepassformade nedre kant med spetsig sköldfot. Längs sköldens kant linje. Hjälmen, som vilar på sköldens övre kant, har relativt kompakt kort hals och uppdragna skuldror. Hjälmen har en svagt konturerad hjälmkrage som kantas av ett förgyllt band. På hjälmkragen vilar en liten halsklenod, dvs. det "halsband" som hänger runt hjälmens hals. Visiret har fyra vertikalt ställda, mjukt böjda byglar i guld, som upptill är utanpåliggande med runda fästen och nitar. Hjälmen är invändigt rödmålad, vilket bildar bakgrund till det tunna, närmast spröjsliknande galler som är placerat mellan byglarna. Hjälmen kröns av en friherrlig rangkrona med en bred ornamenterad kronring i guld, som upptill pryds av en rad tätt sittande pärlor. Kronan bildar underlag för hjälmprydnaden, som består av en uppåtriktad pil mellan två vingar. Hjälmtäcket består av svängda flikade akantusrankor i guld, silver och blått med målade bladnervor och streckade skuggningar. Från den inramande kransen utgår svängda band i silver med tofsförsedda ändar. Nertill bildar banden två lösa knutornament. Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Längs denna löper en vegetativ bård med blad och stiliserade tulpanliknande blommor. Ovan vapnet inskrift: MÖDERNE

Konserverad 1931, Pietas 1368. (Fanduken fästes då på grov svart tyll. Crepelin lades på rätsidan.) Bild tagen i samband med konservering.

12. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621–1659), Möderne nr 7 (Posse)

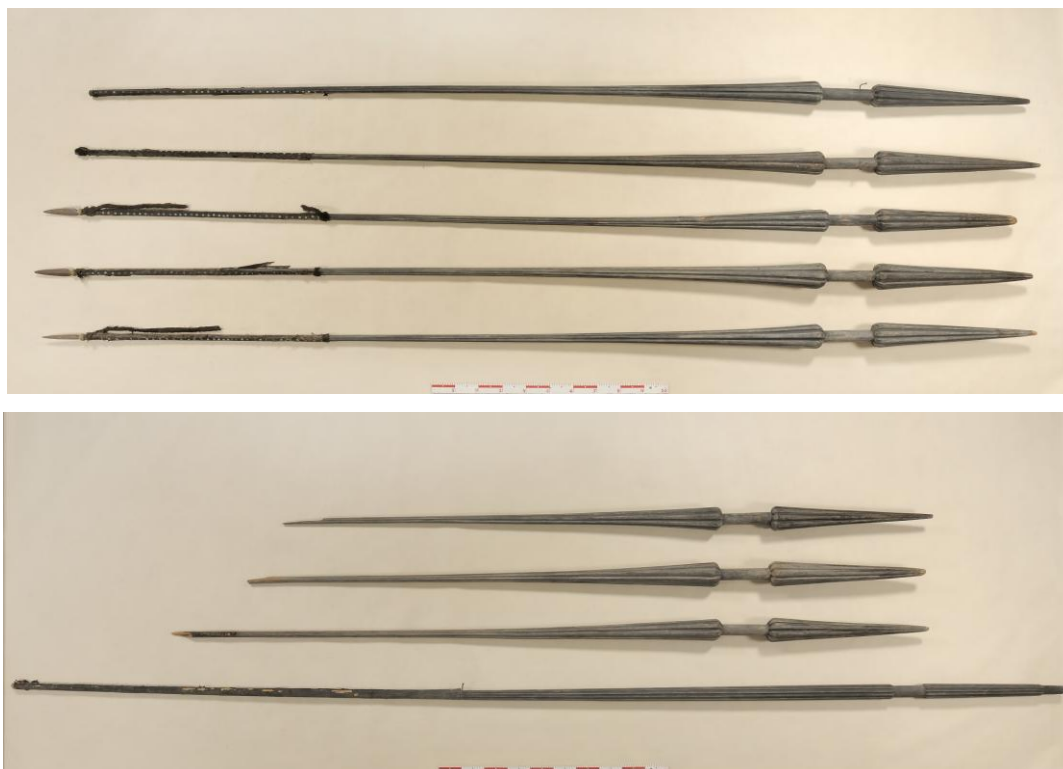
Tvåtungad dubbelsidig begravningsfana i svart sidendamast med asymmetriskt blad- och blommönster. Inskrift, vapen och bårder i många färger, silver och guld. Kantad med en frans i silke och metalltrådar (förgyllda silverlan). Fanstång i svartmålad furu (barrträ) med spets i trä. Förgylld i kula. Fanduken fäst med tännlikor i mässing.

Mått: stångens längd 437 cm, fandukens höjd ca 109 cm, inkl. frans. längd ca 118 cm, fransens bredd 3 cm.

Svart sidendamast med blad och blommor, påminnande om s.k. sprigs-mönster. Tvåtungad begravningsfana med målad dubbelsidig dekor i färg samt guld och silver. Fanduken är svårt skadad. Kantad med en frans i silke och guld. Fanan smyckas med ätten Posses vapen inskrivet i en rund bladkrans. Vapenbilden visar hela skölden med hjälmprydnad och hjälmtäcke framställda i sina heraldiska färger. Vapnet består av sköld, hjälm, krona, hjälmprydnad och hjälmtäcke. Sköldemärket, som avtecknar sig mot ett fält i silver, består av en trappgavel murad av röda tegelstenar, stående på två halva sådana trappgavlar. Tornerhjälmen, som vilar på sköldens övre kant, har relativt kompakt kort hals och uppdragna skuldror. Hjälmen har en svagt konturerad hjälmkrage som kantas av ett förgyllt band. På hjälmkragen vilar en liten halsklenod, dvs. det "halsband" som hänger runt hjälmens hals. Visiret har fyra vertikalt ställda, mjukt böjda byglar i guld, som upptill är utanpåliggande med runda fästen och nitar. Hjälmen är invändigt rödmålad. På hjälmens hjässa vilar en gyllene krona som utgör underlag för hjälmprydnaden – två beväpnade armar gemensamt hållande en trappgavel med tre eldsflammar. Hjälmtäcket består av svängda flikade akantusrankor i silver och rött med målade bladnervor och streckade skuggningar. Vapnet är placerat inom en lagerkrans i grönt och silver. Från kransen utgår svängda band i silver med tofsförsedda ändar. Ytterst, närmast fransen, löper en rak linjär bård i guld, som följer fanans kontur. Längs denna löper en vegetativ bård med blad och stiliserade tulpanliknande blommor. Ovan vapnet

inskrift: MÖDERNE. Fanduken är fäst vid en svart kannelerad bärstång med en förgylld kula och skuren spets i trä.

13-21. Fanstänger, sannolikt för Christer Bonde (1621–1659)

Nio svartmålade fanstänger i furu (barrträ). Textila rester fästa med små tännlikor i mässing. Svart siden och fransar i silke och metalltråd (förgyllda silverlan). De smalnar av upp mot spetsen och är ornerad med längsgående räfflor, s.k. kannelyrer. Nertill har den ett cylindriskt handtag. Nedre ändan är också kannelerad och smalnar av i en spets. Övre spets saknas på vissa. Skador.

Mått: (övre bilden, uppifrån och ner) stångens längd 408 cm, höjd fanduken (textilrester) 104 cm, stångens längd 417 cm, höjd fanduken (textilrester) 102 cm, stångens längd 422 cm, höjd fanduken (textilrester) höjd 202 cm, stångens längd 431,5 cm, fandukens höjd (textilrester) 106 cm, stångens längd 427, fandukens höjd (textilrester) 106 cm.

(Nedre bilden uppifrån och ner) stångens längd 285 cm (avbruten topp), stångens längd 296 cm (avbruten topp), stångens längd 334 cm, mindre rest av textil 20 cm, stångens längd 472,5 cm, fandukens höjd 202 cm (rester av textil, svart siden av tuskaft).

Referenser

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Stockholm

- Aspö kyrka, Handlingar och bilder, 1830 års inventering 1921 års snabbinventering
- Pietaskatalogen

Tryckta källor och litteratur

Andersson, Per, *Heraldik. Läran om vapenmärken*, Mjölby, 1993

Anrep, Gabriel., *Svenska adelns ättartaflor I-IV*, Stockholm, 1858-1864

Candréus, Cecila, *De hädangångnas heraldik, en studie av broderade begravningsfanor ca 1670-1720*, Gidlund, Diss. Uppsala: Uppsala universitet, Hedemora, 2008

Corswant-Naumburg von, Inga, *Huvudbaner och anvapen under stormaktstiden*, Uddevalla, 1999

Dahlby, Frithiof & Raneke, Jan, *Den svenska adelns vapenbok*, Stockholm, 1967

Elgenstierna, Gustaf, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor I-IX*, Stockholm, 1925-1936

Gillingstam, Hans, *Äldre svenska frälsesläkter – ättartavlor*. Del II, häfte I, Riddarhusdirektionen, Stockholm, 2001

Kleberg, Johan, *Heraldiskt lexikon över å svenska riddarhuset introducerade ätter*, Stockholm, 1919

Krigets prakt, konsthantverk i krig och fred, Utställningskatalog, Armémuseum, Stockholm, 2003-2004

Nevéus, Clara & de Wærn, Bror Jacques, *Ny svensk vapenbok*, Stockholm, 1992

Raneke, Jan, *Svenska medeltidsvapen I-III*, Falun, 2001

— *Svensk adelsheraldik*. Malmö 1990

Schlegel, Bernhard & Klingspor, Carl Arvid, *Svenska adelns ättartaflor*, Stockholm, 1875

Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm, 1925

Utställning af äldre kyrklig konst från Strängnäs stift, Utställningskatalog, Strängnäs, 1910

Wallin, Sigurd, *Kyrkoinredning för herremän*, Stockholm, 1948

— *Adelhovets heraldik*, Stockholm, 1960

Konserveringsrapport

Datum: 2015-07-14

Konservatorer: Susanna Oom, Britt-Marie Mattsson och Anna Stålbring.

Historik och arkivsökning: Magnus Green.

Fotograf: Gabriel Hildebrand, vissa detaljfoton är tagna av konservatorerna.

Begravningsfanor från Aspö kyrka

Aspö kyrka äger flera begravningsfanor. Sex stycken är konserverade tidigare vid ateljé Pietas år 1931, Pietas nr: 1364 och 1366 de hänger framme i kyrko-rummet. Dessa har inte åtgärdats men har dokumenterats av Magnus Green.

Övriga fanor, femton stycken, finns placerade i ett utrymme vid uppgången till tornrummet. Fanorna har nu packats om, rengjorts och dokumenterats.

Sex av dessa fanor har större del av duken bevarad, ingen är bevarad i sin helhet. Av de övriga fanorna återstår endast stänger eller mindre textilfragment runt stängen.

Fanornas tidigare förpackning och tillstånd:

De sex fanorna med större del duk bevarad var förpackade så att själva textildelen var inpackad. De var inrullade i svart silkepapper, mindre pappersark, vilket gjorde att lösa fragment inte hölls ihop särskilt bra. Utanpå silkepappret var brunt kraftpapper rullat, som hölls ihop av snören och rött lacksigill. Sigillet hade en stämpel med bokstäverna T B, vilket möjligen kan betyda Tekniska byrån. Fanorna hade etiketter med uppgifter om vilken slags fana det var, t.ex. anfana och mått som inte alltid stämde med verkligheten. Paketerna och stängerna var mycket smutsiga och dammiga.

Foto på tidigare förpackning.

Foto på ny förpackning.

Foto på fanornas förvaring kyrkan, innan åtgärd.

Foto på fanornas förvaring i kyrkan, efter åtgärder .

Foto på lacksigill, med bokstäverna i T B.

Fanornas nya förpackning och tillstånd:

Konserveringsuppdragets syfte var att se över förvaringen av fanorna, göra en ytlig rengöring av fanorna, packa dem på rätt sätt och göra en ordentlig dokumentation. Den konsthistoriska dokumentationen är gjord av Magnus Green och fotodokumentationen av fotograf Gabriel Hildebrand.

Den nya förpackningen för långtidsförvaring består av vitt syrafritt papper i våder om 1 m bredd, lagda omlott i fanans höjd. Det gör att textilfragmenten hålls ihop bättre. Yttersta lagret är Tyvek som hålls ihop av knutna bomullsband. Eftersom stängerna är spolformade i bottenänden så får de ett stöd av Etafoam, vilket minskar belastningen på nedre delen eftersom fanan förvaras upprätt. Före inpackningen rengjordes fanorna ytligt. Fanorna var mycket smutsiga med damm och skadedjursrester. De bemålade fragmenten var stela av ålder och deformerade efter att ha legat rullade under lång tid. Fanorna fotodokumenterades före och efter rengöring.

Fanorna kommer att placeras på samma plats som tidigare i kyrkans utrymme i angränsning till tornrummet efter att de åtgärdats.

NR:1 Begravningsfana för Gustaf Bonde (1644–1656):

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.
Se Magnus Greens dokumentation.

NR:2 Sorgfana, sannolikt för Gustaf Bonde (1644–1656):

Foto, sorgfana.

Föremålsbeskrivning:

Tvåtungad fana i svart sidenrips utan bemålad dekor. Svart silkefrans runt fanans ytterkanter, fransens bredd är 3 cm. Fanan är sydd av två hela våder. Vådbredden är 105 cm inklusive stadkant 1 cm, stadkanten är ljusgul. 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av förtennat järn. Kannelerad bärstång i svärtad furu (barrträ).

Mått:

Stångens längd: 475 cm. Fandukens höjd: 200 cm. inkl. frans.
Fandukens längd, ej fullständig längd: cirka 290 cm.

Tillstånd:

Fanan är kraftigt nedbruten och fragmentarisk. Endast delar av övre partiet, och fragment på vänster sida vid fransdekoren återstår. På den vänstra sidan är sidenet också missfärgat, delvis blekt till en rostbrun färgton. Flera mindre sidenfragment ligger spritt runt dessa delar av fanan. Fragmenten är så sköra att de med svårighet går att hantera, materialet smular lätt sönder vid hantering och stoffar sig kraftigt.

Foto på spikband och tännlikor.

Åtgärder:

På grund av att fanan knappt är hanterbar finns endast foto före åtgärder. Måtten har dokumenterats och fanan förpackats. Fanstången har rengjorts ytligt med penslar och dammsugning, smutsen satt hårt fast mot träet i stången.

Förvaring:

Förvaras rullad enligt beskrivningen i början av dokumentet under rubriken ny förpackning.

NR:3 Begravningsfana/Huvudbaner för Christer Bonde (1621-1659):

Foto före konservering.

Foto efter konservering.

Foto under konservering.
Arbetsfoton, fragmenten läggs tillrätta.

Föremålsbeskrivning:

Tvåtungad dubbelsidig fana i svart sidendamast med bemålad polykrom dekor, samt guld och silver. Färgen är troligen en oljebaserad färg. I övre partiet text. Tre lager frans runt fanans ytterkanter, 3 cm bred. En svart silkefrans i mitten och frans av metalltråd av förgyllda silverlan på varje sida om silkefransen. Fanan är sydd av flera våder. Två olika sidendamastmönster förekommer med vegetativa ornament, blad, blommor, granatäpplen och druvklasar. 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av mässing. Kannelerad stång i svärtad furu (barrträ). Övrigt se Magnus Greens beskrivning.

Mått:

Stångens längd: 450 cm. Fandukens höjd: 265 cm. inkl. frans.
Fandukens längd: cirka 373 cm.

Detaljfoto på stygnmärken, i nedre delen syns även stadkanten.

Tillstånd:

Fanan var mycket dammig, smutsig och hade flera skadedjursrester, särskilt vid fransen. Då fanan rullades ut var den bucklig och deformerad i de bemålade partierna, lösa fragment rullade upp sig (därför lades glasplattor på fanan vid fotografering). Fanan är mest skadad på vänster sida där stora partier saknas helt. Den har även långa sprickor i längdriktning. Fanan har flera lösa fragment på mittpartiet. Upptill vid texten är fanan relativt välbevarad. Vid tungspetsen finns märken efter stygn med vit lintråd, det ser ut som om fanan draperats eller vikts i veck. Fransen som tidigare suttit runt alla ytterkanter finns nu bara kvar vid tungornas innerdel.

Åtgärder:

Fanan fotograferades före och efter konservering. Stången dammsögs först med den äldre förpackningen kvar. Gammalt packmaterial avlägsnades. Fanan rullades upp i omgångar och dammsögs försiktigt med hjälp av specialmunstycken och penslar. Syrafritt papper placerades under fanan i omgångar under arbetet med rengöringen. På grund av fanans storlek gjordes arbetet etappvis. Lösa fragment pusslades om och placerades på rätt ställe.

Då fanan fotograferades efter konservering kunde stora fragment försiktigt lyftas upp så att fanan fick ett mera helt intryck. En balansgång då fanan är mycket skör och all hantering påverkade materialet.

Förvaring:

Förvaras rullad enligt beskrivningen i början av dokumentet under rubriken ny förpackning.

NR:4 Begravningsfana för Christer Bonde (1621-1659):

Foto före konservering.

Foto efter konservering.

Foto under konservering, delvis rengjord.

Föremålsbeskrivning:

Tvåtungad dubbelsidig fana i svart sidendamast med bemålad polykrom dekor, samt guld och silver. I övre partiet text. Tre lager frans runt fanans ytterkanter, 3 cm bred. En svart silkefrans i mitten och frans av metalltråd av förgyllda silverlän på varje sida om silkefransen. Fanan är sydd av fyra våder. Tre olika sidendamastmönster förekommer med vegetativa ornament, blad, blommor och frukter. Damast 1, har en mönsterrapport där både höjd och bredd är cirka 19 cm. Damast 2, mönsterrapport är höjden cirka 65 cm och rapportens bredd mindre än 25 cm. Damast 3, mönsterrapport är höjden cirka 25 cm och bredden cirka 13,5 cm. Ett 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av mässing. Kannelerad stång i svartad furu (barrtä). Övrigt se Magnus Greens beskrivning.

Mått:

Stångens längd: 440 cm. Fandukens höjd: 188 cm. inkl. frans.

Fandukens längd: cirka 285 cm.

Tillstånd:

Fanan var mycket dammig, smutsig och hade flera skadedjursrester. Då fanan rullades ut var den något deformerad i de bemålade partierna. Stora delar av mittpartiet vid sköldmotivet och höger tunga saknas. Fanans överkant vid stångfästet har två stora revor, den hålls endast ihop mot stången på ett mindre parti vid mitten och på höger sidas avslut. Partiet upptill med text är välbevarat.

Åtgärder:

Fanan fotograferades före och efter konservering. Stången dammsögs först med den äldre förpackningen kvar. Gammalt packmaterial avlägsnades. Fanan rullades upp i omgångar och dammsögs försiktigt med hjälp av specialmunstycken och penslar. Syrafritt papper placerades under fanan i omgångar under arbetet med rengöringen i etapper.

Förvaring:

Förvaras rullad enligt beskrivningen i början av dokumentet under rubriken ny förpackning.

5. Begravningsfana för Christer Bonde (1621–1659)

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.

Se Magnus Greens dokumentation.

**6. Begravningsfana/anvapo för Christer Bonde (1621–1659,
Fäderne nr 8 Stiernsköld**

Foto före konservering.

Foto efter konservering.

Föremålsbeskrivning:

Tvåtungad dubbelsidig anvapenfana i svart sidendamast med blad och blommönster, söm på fanans mitt. Inskrift, vapen och bårder av bemålad polykrom dekor, samt gul och silver. Tre cm bred frans runt alla ytterkanter, svart silkefrans i mitten och frans av metalltråd av förgyllda silverlän på varje sida om silkefransen. Ett 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av mässing. Kannelerad stång i svärtad furu Barrträ). Övrigt se Magnus Greens beskrivning.

Mått:

Stångens längd: 412 cm. Fandukens höjd: 106 cm. inkl. frans.
Fandukens längd: cirka 116 cm.(något ihopdragen).

Tillstånd:

Det visade sig att delar av fragment som tillhörde denna fana låg inpackad i fana nr 7. Fanan var mycket smutsig med skadedjursrester och delvis angripen av mögel. Stora skador i över- och mittparti med flera små lösa fragment och stora partier saknas helt. Fransdekoren runt kanterna var välbevarad och i relativt gott skick.

Åtgärder:

Fanan fotograferades före och efter konservering. Fanan placerades på en skiva, stången rengjordes som de övriga fanorna och vitt syrafritt silkepapper lades först på skivan innan fanan packats upp helt, den rullades sedan ut i sin fulla längd. Det äldre svarta silkespappret drogs försiktigt bort ett i taget och lösa fragment las tillrätta. De fragmenten som fanns i fana 7 men som tillhörde den här fanan placerades nu på rätt plats.

Fana rengjordes genom dammsugning, på bågge sidor där det var möjligt.

Förvaring:

Förvaras rullad enligt beskrivningen i början av dokumentet under rubriken ny förpackning.

**7. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621-1659,
Fäderne och Möderne Stiernsköld, Bielke och Vinstorpaätten mfl.**

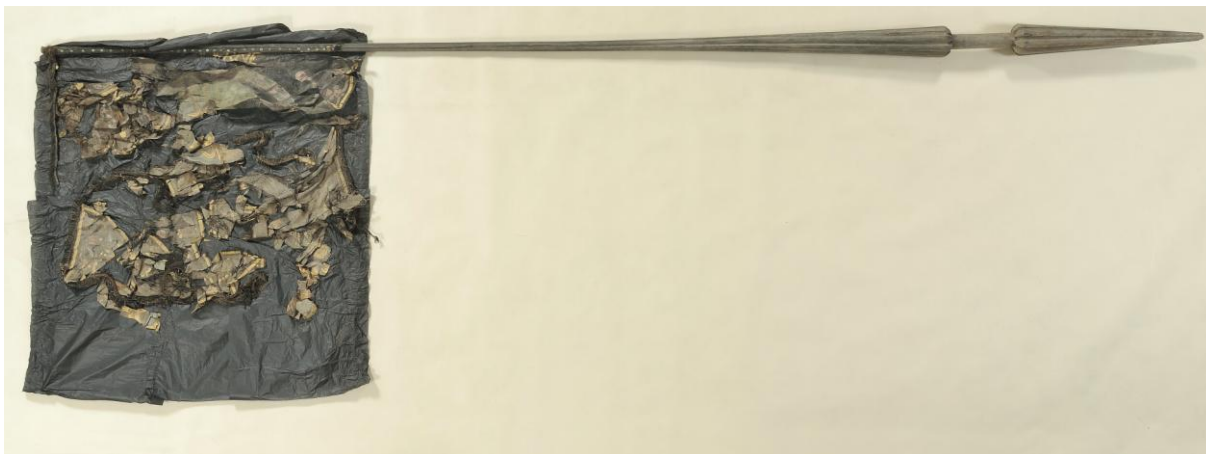

Foto före konservering.

Foto på fragment efter konservering från Vinstorpaätten.

Foto på fragment efter konservering från annan fana.

Foto efter konservering.

Föremålsbeskrivning:

Det som först antogs vara en anvapensfana visade sig bestå av fragment från fyra stycken fanor. Bielke, Stiernskiöld, Vinstorpaätten och ytterligare en fana. Alla fyra fanor är tvåtungade, de har en bottenduk av svart sidendamast. Inskrift, vapen och bårder av bemålad polykrom dekor, samt guld och silver. Tre lager frans runt fanans ytterkanter, 3 cm bred. En svart silkefrans i mitten och frans av metalltråd av förgyllda silverlan på varje sida om silkefransen. Ett 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av mässing. Kannelerad stång i svärtad furu (barrträ).

Mått:

Stångens längd: 405 cm. Fandukens höjd: 106 cm. Fandukens längd: 120 cm.

Tillstånd:

Det var svårt att få en överblick om vad som var vad i en stor hög med små lösa fragment. Det var ett tidsödande pussel, men med hjälp av Magnus Green som var insatt i ätternas vapensköldar gick det till slut att dela upp fragmenten som var från fyra olika anvapensfanor. Fragmenten var smutsiga och sköra. Flera fragment hade snött sig flera varv, de var stela och fixerade i sina vikningar, de gick inte att räta ut fragmenten utan att riskera att de bröts av. De bemålade ytorna var delvis sköra med löst pigment. Fransdekoren runt kanterna var välbevarad och i relativt gott skick.

Åtgärder:

Fanan fotograferades före och efter konservering. Fragmenten sorterades efter de ätter de tillhörde. Det blev fyra olika placeringar på separata silkespapper. Fragmenten som tillhörde Stiernskiöld överflyttades till dess fana (se ovan, nr 6). Fanan och de lösa fragmenten rengjordes på samma sätt som de övriga fanorna. Försök gjordes att räta ut två fragmenten för att få dem släta genom ånga och att glasplattor placerades som tyngd under torkprocessen. Försök gjordes även att fukta sidendamasten runt de bemålade partierna. Inget av de två alternativen kändes som en bra metod, de bemålade ytorna blev skörare och åtgärderna avbröts.

Förvaring:

Fragmenten från Vinstorpaätten och ytterligare en fana hade ingen naturlig plats vid någon annan fana. De packades i separat silkespapper och märktes upp med ättens namn. Paketen rullades sedan in med fana 7.

8. Begravningsfana/anvapo för Christer Bonde (1621-1659, Möderne nr 1 Oxenstierna

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.
Se Magnus Greens dokumentation.

9. Begravningsfana/anvapo för Christer Bonde (1621-1659, Möderne nr 2 Sested

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.
Se Magnus Greens dokumentation.

10. Begravningsfana/anvapo för Christer Bonde (1621-1659, Möderne nr 4 Gyllenstierna

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.
Se Magnus Greens dokumentation.

11. Begravningsfana/anvapo för Christer Bonde (1621-1659, Möderne nr 6 Bese

Konserverad år 1931. Hänger i kyrkorummet.
Se Magnus Greens dokumentation.

**12. Begravningsfana/anvåpen för Christer Bonde (1621-1659,
Möderne nr 7 Posse**

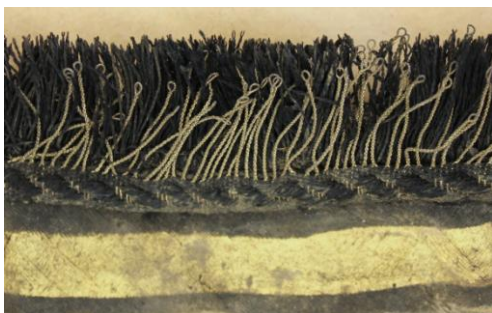
Foto före konservering.

Foto efter konservering.

Foto under konservering, ytlig rengöring.

Detaljfoto på frans.

Föremålsbeskrivning:

Tvåtungad dubbelsidig anvapenfana i svart sidendamast med blad och blommönster, söm på fanans mitt. Inskrift, vapen och bårder av bemålad polykrom dekor, samt guld och silver. Tre cm bred frans runt alla ytterkanter, svart silkefrans i mitten och frans av metalltråd av förgyllda silverlän på varje sida om silkefransen. Ett 1 cm brett sidenband (spikband) på stångens mitt med tännlikor av mässing. Kannelerad stång i svärtad furu (barrtä). Övrigt se Magnus Greens beskrivning.

Mått:

Stångens längd: 437 cm. inkl. spets. Fandukens höjd: 109 cm. inkl. frans.
Fandukens längd: 118 cm.

Tillstånd:

Fanan var mycket dammig, smutsig och hade flera skadedjursrester. Då fanan rullades ut var den deformerad i de bemålade partierna. Vänster sida är mer välbevarad än den högra som var mer fragmentarisk. Fanans överkant vid stångfästet har lossnat helt.

Åtgärder:

Fanan fotograferades före och efter konservering. Fanan placerades på en skiva, stången rengjordes som de övriga fanorna. Vitt syrafritt silkepapper las först på skivan innan fanan packats upp helt, den rullades sedan ut i sin fulla längd. Det äldre svarta silkespappret drogs försiktigt bort ett i taget och lösa fragment lades tillrätta.

Förvaring:

Förvaras rullad enligt beskrivningen i början av dokumentet under rubriken ny förpackning.

13-21. Fanstänger, sannolikt för Christer Bonde (1621-1659)

Numreringen sker uppifrån och ner från översta fotot.

Foto före konservering, fanorna 13-17.

Foto efter konservering, fanorna 13-17.

Foto före konservering, fanorna 18-21.

Foto efter konservering, fanorna 18-21.

Foto under konservering, delvis rengjorda. Flera av stängerna hade spikar monterade som syns på första fotot.

Föremålsbeskrivning och tillstånd:

Nio svartmålade stänger i svartmålade furu (barrträ). Den svarta färgen är troligen kimrök eller bensvart. De smalnar av upp mot spetsen och är ornerade med längsgående räfflor, s.k. kannelyrer. Nertill har de ett cylindriskt handtag. Nedre ändan är också kannelerad och smalnar av i en spets. Den översta spetsen är separat skuren och intappad i stängen. Den är målade med gulbrunt färgpigment, troligen skall det se guldskimrande ut. Mellan spets och stång en täljd bemålade träkula.

Spets saknas på de flesta fanor, men är bevarad på fana nr 12,15,16 och 17. Några av fanorna har en grov spik monterad i nedre delen. Fanstång 13-17 har textilrester av svart sidendamast, rester av frans, spikband och tennlikor i mässing. Fanstång 21 har textilrester av svart tuskaft. Övriga stänger består av endast trä, de är avbrutna och saknar fullständigt längdmått. Stängerna var mycket smutsiga och dammiga.

Textilresterna hade skadedjursrester. Smutsen satt väldigt hårt vid träet, ingrodd smuts, samtidigt som det svarta färgpigmentet satt väldigt löst på träytan. Nedre delen av stängerna var nötta efter att de stått upprätt utan skydd. Vissa stänger hade även skador där flisor i träet lossnat.

Mått nr 13:

Stångens längd: 408 cm. Fandukens höjd: 104 cm inkl. frans.

Mått nr 14:

Stångens längd: 417 cm. Fandukens höjd: 102 cm. inkl. rester av frans.

Mått nr 15:

Stångens längd: 422 cm, saknar spets. Fandukens höjd: 202 cm. inkl. frans.

Svart sidenrest av tuskaft, trådtäthet på 50 x 50 trådar per cm.

Vitt spikband av linne 1 cm brett.

Mått nr 16:

Stångens längd: 431,5 cm. inkl. spets, full längd. Fandukens höjd: 106 cm. inkl. frans.

Mått nr 17:

Stångens längd: 427 cm. inkl. spets, full längd. Fandukens höjd: 106 cm. inkl. frans.

Mått nr 18:

Stångens längd: 285 cm, avbruten spets.

Mått nr 19:

Stångens längd: 296 cm, avbruten spets. Har viss sprickbildning i träet.

Mått nr 20:

Stångens längd: 334 cm, avbruten spets. Cirka 20 cm textilrest kvar längst ut.

Mått nr 21:

Stångens längd: 472,5 cm, saknar spets. Fandukens höjd: 202 cm. inkl. frans.

Svart sidenrest av tuskaft, trådtäthet på 50 x 50 trådar per cm.

Vitt spikband av linne 1 cm brett.

Åtgärder:

Stängerna placerades på tvättbord med stöd av frigolit som var format efter stängernas rundning. Stängerna rengjordes ytligt genom dammsugning med specialmunstycken, de borstades med olika typer av penslar.

Det svarta färgpigmentet satt till stor del löst mot träytan medan smutsen satt fast hårt mot färgen. Dammsugare med specialmunstycken användes för att få bort överflödigt smuts även efter att de borstades försiktigt.

Stängerna fotograferades före och efter konservering.

Förvaring:

De stänger som hade textilrester täcktes in med silkespapper och Tyvek med bomullsband som höll ihop paketen. De förseddes med etiketter med nummer. Alla fanor fick individuella stöd nertill av Etafoam, som skurits till efter spetsens olika typ av vinklar, även stöden får nummer efter vilken fana de tillhör.

Förslag på städrutiner av stängerna:

Eftersom stängerna exponeras i ett öppet rum stående upprätt föreslås att de dammas av med dammvippa och ses över en gång om året.

Det gör att smutsen inte lägger sig så kompakt som tidigare och att stängerna håller sig fräscha.

Konserveringsrapport

Datum: 2015-07-07

Konservator: Susanna Oom, Britt-Marie Mattsson och Anna Stålbring.

Rött kläde och blått formsytt överdrag/fodral från Aspö kyrka.

Foto före konservering, fotograf Gabriel Hildebrand.

Foto efter konservering, fotograf Gabriel Hildebrand.

Föremålsbeskrivning:

Rött kläde troligen från 1600-talets senare hälft. Det är osäkert vad det rör sig om för slags föremål, se historik i nästa stycke. Vådbredden är den samma som tygets höjd, 121-127,5 cm. Stadkanten är 2 cm bred med mörkare trådar i varpriktningen. Trådtätheten på ylletyget är 10-12 trådar/cm i varpriktningen, Z-spunnet och 7-10 trådar/cm i inslagsriktningen, S-spunnet. Klädet har en lodrät söm av oblekt lintråd, sydd med efterstygn. Fastsydda hankar och stygnmärken av oblekt lintråd i övre partiet. En spik sitter fast genom tyget på höger sida upptill. I vänstra hörnets överkant sitter ett rött lacksigill med vapnet för ätten Cruus.

Detaljfoto på sigillet. Tecknad bild på vapnet för ätten Cruus, som motsvarar vapnet på sigillet.

Historik: Text och arkivsökning av Magnus Green.

Klädets ålder eller funktion har tidigare inte varit kända. Det röda ylletyget kan dock på goda grunder dateras till 1600-talet. I Aspö kyrkoarkiv, som förvaras i Uppsala landsarkiv (ULA), finns bevarade inventarieförteckningar som lämnar upplysningar om klädets ålder och ursprungliga användning. 1692 skänkte nämligen fru Elsa Cruus (1631–1716) en skrud i broderad svart sammet (ett antependium/altarkläde och en mässhake). Upplysningar om skruden finns i 1685 och 1701 års inventarieförteckningar (LIa:1, KI:1). I det senare inventariet upptas också ett "Rödt Kläde som H:Nåde fru Elsa Cruus gaf til omslag åt swarta sammetz mässhake och altarklädet, och ligger nu förtiden på altaret.". Klädet var från början ett skyddsomslag åt en dyrbar svart skrud från 1692, men kom redan tidigt att få en ny funktion som altartäcke. (Det är mycket ovanligt att så tidiga skyddsomslag har bevarats.) I 1725 års inventarium omnämns också "1 st rödt Kläde, nu ligger det på altaret.".

I inventariet från 1701 nämns visserligen en rad andra textilier, så som ett vitt och rött altarkläde med guldgaloner, liksom ett rött altarkläde med blommor, blått underfoder och broderad kappa. Men ingen av dessa textilier kan identifieras med det bevarade klädet. Vid rengöringen av klädet återfanns ett litet rött lacksigill vid ett av hörnen. Sigillet, som är något skadat, visar en krönt sköld inom två korslagda palmkvistar. Skölden är kluven och i första fältet en kluven halv lilja (dexter); det andra fältet är schackrutat (sinister). Detta är vapnet för ätten Cruus och styrker att klädet är identiskt med det skyddsomslag som ingick i Elsa Cruus donation 1692. Hon var änka efter Christer Bonde, som avled 1659 (hans andra fru).

Källor: ULA, Aspö kyrkoarkiv, sockenstämmans protokoll och handlingar KI:1 (1701–1747), räkenskaper LIa:1 (1605–1647)

Mått:

Före konservering Bredd: 281 cm. Höjd: 121-127,5 cm.

Efter konservering Bredd: 282 cm. Höjd: 121-127,5 cm.

Tidigare åtgärder: ---

Tillstånd:

Klädet hittades i samband med att några begravningsfanor skulle besiktigas. Kyrkans personal hade inga uppgifter om vad det var. Det var mycket smutsigt med en stor mängd skadedjursrester. Flera vita fläckar särskilt i nedre partiet av kalk från murbruk. Mittpartiet har blekta fläckar med ljusare färg. Flera hål som kan ha orsakats av skadedjur eller slitage. Över- och nederkanten är större än mittpartiet så att de ser volanglika ut och veck har bildats.

Foto före konservering, rester av kalk från murbruk.

Foto efter konservering, kalkrester avlägsnade.

Foto under konservering, de olika vattenbaden vid rengöringsprocessen.

Åtgärder:

Det röda klädet sanerades först genom frysning för att avlägsna eventuellt levande skadedjur. Det dammsögs noga på framsidan och avigsidan med specialmunstycken för att avlägsna ytlig smuts och skadedjursrester.

De vita kalkfläckarna avlägsnades mekaniskt med hjälp av tandläkarverktyg. Sigillet säkrades före våtrengöring genom att sys in i tyll och plastfilm, Melinex. Klädet våtrengjordes i vatten och neutral tensid, Arkopon. Det slätades ut plant på tvättbord för att torka och slätades ut till rätt mått med hjälp av glasplattor runt klädets ytterkanter.

Förvaring:

Klädet förvaras nu rullat på papprulle klädd med syrafritt papper och tubgas. Rullen är sedan placerad i en specialgjord måttbeställd syrafri kartong från Riksarkivet. Tillsammans i kartongen är även det blå linnetyget placerat, se nedan.

Blått formsytt överdrag/fodral från Aspö kyrka:

Foto före konservering framsida,
fotograf Gabriel Hildebrand.

Foto före konservering avigsida,
fotograf Gabriel Hildebrand.

Foto efter konservering, fotograf Gabriel Hildebrand.

Foto efter konservering, fotograf Gabriel Hildebrand.

Föremålsbeskrivning:

Formsytt överdrag/fodral av blå linnelärft. Föremålet är hopsytt och lappat av flera mindre bitar i olika kvalitet. Tre hörn är hopknutna i ändarna med grov oblekt lintråd. Även sömmarna är sydda med oblekt lintråd.

Historik: Text och arkivsökning av Magnus Green.

Det har hittills inte gått att identifiera den blåa linnelärften i kyrkans inventarieförteckningar från 1600- och 1700-talet. Lärften verkar ha använts som ett överdrag. I förteckningarna omnämns blåa foder, och det förefaller inte osannolikt att linnelärften kommer från någon utnött och kasserad textil. Det var inte ovanligt att äldre uttjanta textilier syddes om och fick en ny funktion.

Källor: ULA, Aspö kyrkoarkiv, sockenstämmans protokoll och handlingar KI:1 (1701–1747), räkenskaper LIa:1 (1605–1647)

Mått: Föremålet ligger dubbelvikt efter konservering.

Före konservering Bredd: 219. Höjd: 162 cm.

Efter konservering Bredd: 228 cm. Höjd: Dubbelvikt, 88 + 82 cm, totalt 170 cm.

Tidigare åtgärder:

De hopknutna hörnen har troligare tillkommit vid ett senare tillfälle för att fylla någon slags funktion.

Tillstånd:

Den blå linnelärften hittades tillsammans med det röda klädet hopknölat i en kasse. Den var mycket smutsigt med flera skadedjursrester. Lärften har fläckar av ljusgrå målarfärg. Flera hårda vikveck hade bildats på grund av den tidigare förvaringen. Tyget har några mindre hål som ser ut att vara orsakade av möss.

Åtgärder:

Linnelärften sanerades först genom frysning för att avlägsna eventuellt levande skadedjur. Snöret av lintråd som var fastknutet runt linnetyget lossades. Den dammsögs noga på framsidan och baksidan med specialmunstycken för att avlägsna yttlig smuts och skadedjursrester.

Sedan våtrengjordes linnelärften i vatten och neutral tensid, Berol 784.

Under våtrengöringen gick vissa färgfläckar att delvis avlägsna mekaniskt med tandläkarverktyg. Efter våtrengöringsprocessen fick tyget torka dubbelvikt plant på tvättbordet.

Förvaring:

Linnelärften förvaras nu rullat på papprulle klädd med syrafritt papper och tubgas, eftersom det är formsytt är det rullat på dubbelvikt. Linsnöret som lossats i samband med rengöring lades med det inrullade tyget.

Rullen är sedan placerad i en specialgjord måttbeställd syrafri kartong från Riksarkivet tillsammans med det röda klädet.

Föremålen kommer att förvaras i Strängnäs Domkyrka i deras arkiv.